

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 3 (101)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 3 (101)

ISSN (Print): 2663-7642
ISSN (Online): 2707-4463

УДК 821.161.2

DOI 10.35433/philology.3(101).2023.61-69

АПОКРИФІЧНІ ТА АГІОГРАФІЧНІ ЛЕГЕНДИ В ЗБІРЦІ "ЛЕГЕНДИ СТАРОКИЇВСЬКІ" НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ: ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Ю. А. Ткачук*

У статті досліджено оповідання життійного характеру збірки "Легенди старокиївські" Наталени Королевої в контексті інтертекстуальності. Розкрито особливості та художні функції міжтекстових зв'язків у створенні нових художніх полотен. Акцентовано на художній повноцінності апокрифічних та агіографічних легенд у збірці. Описано життя святих, інтерпретованих письменницею в нові сюжети, які тісно переплітаються з Біблією, Євангеліями, історією Київської Русі, Києво-Печерським монастирем та одним із найвідоміших художньо-літературних джерел – "Києво-Печерським патериком" (оповідання про життя ченців монастиря). Зосереджено увагу на євангельських апокрифах, а також на оповіданнях, які вміщені в "Києво-Печерський патерик" ще від заснування Київського монастиря Феодосієм.

Наталена Королева майстерно синтезує відомі розповіді про діяння канонізованих та неканонізованих святих і праведників, а також створює нові образи, акумулюючи увагу на моральних цінностях людства. Авторка підкреслює семантику написаного, важливість та символіко-сислове навантаження свого задуму. В апокрифічних легендах збірки "Легенди старокиївські" Наталени Королевої наявні як генетичні зв'язки, так і подано нове трактування та методологію зчитування життій святих.

У статті акцентовано саме на інтертекстуальному аспекті не як переповідання тексту в тексті, а як первинні тексти слугують відправним естетичним пунктом для створення нових метатекстів.

Запропоновано порівняльну характеристику та аналіз інтерпретованих авторкою апокрифічних оповідань з оригінальними версіями про таких святих, до прикладу, Євангельських Марії, Святого Михайла, апостола Андрія, Аліпія-іконописця, його учня Григорія, ігуменів Теодосія, Антонія та інших. У процесі дослідження висвітлено доцільність міжтекстових вкраплень та естетичну їх наповнюваність під час роботи з апокрифічними та агіографічними текстами.

Ключові слова: апокрифи, агіографія, легенда, інтертекстуальність, міжтекстові зв'язки, Біблія, метатекст.

* аспірантка IV року навчання
кафедри української та зарубіжної літератури і методик їх навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
ruijta@ukr.net
ORCID: 0000-0002-1327-1358

APOCRYPHAL AND HAGIOGRAPHIC LEGENDS IN THE COLLECTION "LEGENDS OF OLD KYIV" BY NATALENA KOROLEVA: AN INTERTEXTUAL ASPECT

Tkachuk Yu.

The article explores the hagiographic narratives in the collection "Legends of Old Kyiv" by Natalena Koroleva in the context of intertextuality. It reveals the characteristics and literary functions of intertextual connections in the creation of new artistic compositions. The focus is on the artistic richness of apocryphal and hagiographic legends in the collection. The hagiographies of saints interpreted by the writer are described as being woven into new narratives closely intertwined with the Bible, the Gospels, the history of Kyiv Rus, the Kyiv-Pechersk Monastery and one of the most well-known literary sources, such as "The Kyiv-Pechersk Paterikon" (narratives about the lives of monks). The focus is on the Gospel apocrypha, as well as on the narratives that are included in "The Kyiv-Pechersk Paterikon" dating back to the establishment of the Kyiv Monastery by Theodosius.

Natalena Koroleva skillfully synthesizes well-known narratives about the deeds of canonized and non-canonized saints and righteous individuals creating new characters that focus on the moral values of humanity. The author emphasizes the semantics of her writing, the significance and the symbolic meaning of her intention. In the apocryphal legends of the collection "Legends of Old Kyiv" by Natalena Koroleva, there are both genetic connections and a new interpretation and methodology for reading the hagiographies of saints.

The article specifically emphasizes the intertextual aspect not as a mere retelling of text within a text but as primary texts serve as the starting aesthetic point for the creation of new metatexts.

A comparative characterization and analysis are offered of the author's interpretations of apocryphal narratives with the original versions of such saints, for example, the Gospel Marys, Saint Michael, Apostle Andrew, Alipy the Iconographer, his disciple Gregory, abbots Theodosius, Anthony and others. In the course of our research, the relevance of intertextual insertions and their aesthetic enrichment when dealing with apocryphal and hagiographic texts is highlighted.

Keywords: *apocrypha, hagiography, legend, intertextuality, intertextual links, Bible, metatext.*

Постановка наукової проблеми.

Життя святих та інших праведників, котрі не були канонізованими, завжди викликали інтерес науковців та письменників. Творчість Наталени Королевої, яка досліджувала все, що стосувалося історії України, не є винятком. До того ж, як слушно зауважив О. Баган, її твори доцільно "розглядати в широкому контексті наростання християнських, антипозитивістських, традиціоналістських ідей в Європі першої третини ХХ століття" [7: 663]. Серед великого прозового доробку авторки виділяють ті, які за своєю художньо-жанровою своєрідністю відповідали житійним сказанням. Такі агіографічні та апокрифічні оповідання можна віднайти в збірці "Легенди старокиївські" (1840-і роки), що мали міжтекстові зв'язки (інтертексти) з оригіналами (за Ю. Крістєвою).

Використовуючи ремінісценції того чи того первинного тексту, письменниця не "списує" конкретні фрази, а створює між двома текстами умовний діалог. У статті "Міфологема змієборства в легенді "Кирило Кожум'яка" Наталени Королевої та легенді про Вавельського Смока: порівняльний аспект" Оксана Чаплінська зазначає, що "текст як поліфонічний діалог зберігає здатність оновлювати смисли, адже тлумачення його символіки та смислового поля досягається завдяки інтерпретації інтертекстуальних зв'язків. Фіксування й опис міжтекстових контактів сприяє розумінню онтології художнього тексту" [12: 69].

Поza історичними та археологічними джерелами, письменниця цікавилася біблійними та євангельськими. Провідною темою белетристики Наталени Королевої був сакральний

початок усього. Тому дослідники її творчості зацентрували на тому, що "...для письменниці не існувало нічого надприродного, бо все було складовою частиною створеного Господом Всесвіту" [4: 8]. Водночас погоджуємось із твердженням О. Багана, що "католицька доктрина повела Наталену Королеву до художнього задуму намалювати, відчутти й історично пояснити культурний, ментальний, духовний контекст Євангелія у збірці оповідань "Во дні они" (1935) та творах на подібну тему: "Лік", "Подорожній", "Анастатика", "У нічому не прогрівився", "Самотність", "Civis Romanus" та ин." [7: 665]. Прагнучи відтворити народження нової духовності, вона "взялася змоделювати у мікродеталях, як у людській душі проникали перші промені чистоти, співчутливості, віри у моральний поступ і переродження" [7: 666]. У цьому контексті важко переоцінити спілкування Наталени Королевої із Іваном Огієнком, який суттєво вплинув на світогляд і творчі переконання письменниці, які пов'язані із сакральним та містикою (дружба із митрополитом похитнулася після того, як Наталена описала в листах свою теорію про родинні зв'язки з Понтієм Пілатом) (листування зберігається у архіві Української Православної Церкви в Канаді, м. Вінніпег).

Наталена Королева оновила жанр літературної легенди, урізноманітвивши його художніми засобами, структурними елементами тощо. Це стосується й застосування міжтекстових зв'язків (інтертекстуальності). У збірці "Легенди старокиївські" Наталена Королева не розмежовує агіографію та апокрифи. Початково апокрифічні легенди були вміщені в "Повість минулих літ" часів Київської Русі, хоча агіографія як окремий жанр почала розвиватися лише в XIV ст. Варто зауважити, що тема апокрифів та агіографії наявна не тільки в "Легендах старокиївських", а яскраво простежується й у повістях

"1313", "Предок", романі "Quid est veritas?". Усі образи святих і праведників для неї величні й важливі. Її цікавлять не конкретні історичні факти, а мораль, діяння, нова духовність, що ґрунтується на силі добра, милосердя, християнської любові, вчення і його значення для українського народу та України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчий доробок Наталени Королевої в українській літературі є унікальним явищем. Їй належить важлива роль у розвитку багатьох літературних жанрів, зокрема, як зазначав Олекса Мишанич, Наталена Королева "оновила деякі прозові твори в українській літературі: довела до класичної віртуозності жанр історичної повісті та літературної легенди, вдало поєднавши язичницький, античний, скіфський і староруський світи з біблійним, християнським" [9: 431].

Її оригінальна проза та неоднозначні біографічні відомості викликали зацікавлення в багатьох дослідників, зокрема О. Бабишкіна, який після ознайомлення з творчим доробком письменниці та особистого спілкування, мав на меті презентувати Наталену Королеву як українську письменницю. Він вважав, що вона відмовилася від прижиттєвого визнання як митця слова в європейській літературі (починала писати французькою та іспанською мовами) заради утвердження української літератури у світовому контексті. Мисткиня ж у присвяті до збірки "Легенди старокиївські" (ред. 1942, вид. "Пробоем") своєму чоловікові Василю Короліву-Старому зазначала: "Саме мій дружина вивів мене із інших далеких шляхів на шлях українського письменства" [10: 83].

Її письменницькому доробку літературно-критичні статті присвячували такі науковці, як М. Русницький, В. Казикевич, П. Ісаїв, О. Мох, А. Коровицька. Завдячуючи Олексі Мишаничу, постать Наталени Королевої повноцінно увійшла в сучасний український літературний

дискурс. Попередні літературно-критичні матеріали поповнюються напрацюваннями таких дослідників, як Р. Федорів, В. Шевчук, Ю. Пелешко, О. Микитенко, Р. Завадович, О. Чернова-Животко. Сучасні літературознавці не оминають також колоритної белетристики Наталени Королевої, зокрема мова йде про розвідки В. Антофійчука, К. Буслаєвої, І. Голубовської, Ю. Коваліва, С. Ковпик, І. Набитовича, Я. Поліщука, І. Тюрменко, А. Усатого, К. Усачової, О. Фірман та інших.

Актуальність порушеної в статті проблеми посилюється тяжінням літературознавчих досліджень до історичного минулого, зокрема сакрального початку людства, утвердження християнства, витоків і становлення Києво-Печерського монастиря та діяння його предстоятелів і ченців. У дослідженні фокус уваги націлений на збірку оповідань "Легенди старокиївські" Наталени Королевої, на інтерпретацію апокрифічних та агіографічних сказань у контексті інтертекстуальності.

Мета статті полягає в дослідженні авторської інтерпретації апокрифічних та агіографічних оповідей, з'ясуванні особливостей моделювання житійних сюжетів канонізованих та неканонізованих святих на матеріалі оповідань збірки "Легенди старокиївські" Наталени Королевої.

Белетристика авторки дала змогу показати не лише факт діяння того чи того святого, а й розкрити його внутрішній світ. Комплекс метатекстів у її апокрифічних та агіографічних легендах, які увійшли в збірку "Легенди старокиївські", дають змогу реципієнтам яскравіше сприймати художній твір. Окрім "Києво-Печерського Патерика", де вміщені житійні сказання ченців монастиря, можна ще виокремити працю у 12-ти томах "Життя святих" Дмитра Туптала (1651 – 1709), якими для створення своїх художніх полотен послуговувалася не лише Наталена Королева, а й

Олексій Плющ ("Страждання демона"), Юрій Липа ("Біси й ловець"), Стефан Яворський ("Про те, як антихрист іудеями сприйнятий буде"), Іван Карпенко-Карий ("Казка"), Емма Андієвська ("Купівля демона").

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що науковці розмежовують поняття агіографічної (житійної) літератури та апокрифів. Наприклад, у "Літературознавчому словнику давньої української літератури" за редакцією П. Білоуса знаходимо твердження: "Апокрифи – (гр. схований, таємний) – оповідання легендарного характеру про осіб і події з біблійної історії, які не входять у канонічний текст Святого Письма" [5: 11], а також: "Агіографія (життя святих) (гр. святий, пишу) – літературний жанр, призначений для розповіді про святого; епічний повчальний твір з розвинутим сюжетом, побудованим на матеріалі біографії реальних або легендарних осіб, котрих християнська церква проголосила святими" [5: 6]. Отже, апокрифічні легенди й агіографічні відрізняються тим, що образи апокрифічних сказань певною мірою присутні в текстах Святого Письма, тобто були дотичні до Ісуса Христа, агіографічні постаті ставали святими, наслідуючи віру Христа після Його Воскресіння.

Попередньо зазначено, що біографія Наталени Королевої й досі бентежить дослідників. І. Тюрменко в передмові до збірки документів (опублікована до 120-ї річниці з дня народження письменниці) про Наталену Королеву "Наталена Королева. Життя і творчість у документах та матеріалах" зауважує: "У житті Н. Королеви, яке скидається на легенду, несподівано переплелися містика, авантюри пригоди й жорстока реальність. Таємниці навколо походження її роду залишають нез'ясованими багато біографічних фактів" [11: 6].

Сама Наталена Королева приділяла велику увагу вивченню походження

свого роду та висвітлювала це у творах, зокрема "Шляхами й стежками", "Предок", дві легенди автобіографічного характеру входять до збірки "Легенди старокиївські" – "Явлена вода" та "Хрещеник Попа Івана", а також досить цікавою є передмова до ненадрукованої книги письменниці "Шляхами життя", рукопис якої зберігається в Державному окружному архіві І. Мельника (Чехія), тобто тяжіння письменниці до житійної літератури було досить велике.

У збірку "Легенди старокиївські" Наталена Королева вмістила й апокрифи ("Три Марії", "Михайлик", "Нерушима стіна"), й агіографічні оповідання ("Біси", "Шинкарівна", "Похорон", "З повістей минулих літ", "Гостина", "Місячна пряжа"). У її творах переплітаються дійсність та фантазія. Віртуозна художня уява акумулює реальне та фантастичне, стираючи історичний факт та часові межі. Не випадково в пролозі до збірки "Легенди старокиївські" мисткиня пояснює читачу, що не варто в цій книзі шукати наукової достовірності, що це витвір її фантазії.

В оповіданні "Три Марії" інтерпретовано образи Мироносиць-Марій. У Біблії також є Євангельські Три Марії: Свята Діва Марія, Марія Магдалина й Марія Клеопова, які стояли біля хреста при розп'ятті Ісуса (Іоан. 19:25). У Євангелії згадано й образи інших Марій.

Існують різні версії щодо Марії Клеопової (Другої Марії): звідки її походження і місце в житті Христа. За однією з версій, вона була рідна сестра Пресвятої Діви Марії. Наразі це виглядає дещо дивним з огляду ономастики (чи можуть дві рідні сестри носити одне ім'я?). За деякими теоріями, у Святої Анни були три дочки Марії: Діва Марія, Марія Клеопова (чоловік Клеоп) і Марія Зеведіїва. За іншою версією, Марія Клеопова була рідною сестрою Діви Марії лише по батьку (Іоаким був у шлюбі із Клеопою). Третя версія, хто така Марія Клеопова,

– це падчерка Діви Марії, дочка Йосипа від першого шлюбу.

Саме Марія Клеопова стала однією з перших, кому янголи сповістили про Воскресіння Ісуса. Марія Клеопова також мати Іуди (одного з апостолів Христа). Але не варто плутати його з Іудою Іскаріотом – зрадником.

Наталена Королева, зі свого боку, звертає увагу на таку ж відданість Ісусу Христу двох стареньких Марій, одна з яких була сліпою, а інша – кульгавою, та маленької сироти – Марії (біснувата дівчинка в тексті оповідання "Три Марії" є прообразом Марії Магдалини). Ці три Марії, героїні однойменного оповідання Наталени Королевої, усе життя присвятили Богу. Вони щороку долають довгий шлях до Святої Софії в ніч Христову Воскресну. З вуст незрячої старої Марії семирічна Марія дізнається й про Воскресіння Ісуса, і про Ірода, який наказав розп'яти Христа: "Ірод-хан саме тоді звелів поставити в храмі Єрусалимському на наругу люду християнському бога скитського Велеса, а з ним іще Семаргля і Мокош погану. Христа ж звелів розп'яти, за його добру науку. Мовляв: якби всі люди добрими мали бути, – то й жити ж тоді не можна татарам" [8: 98]. Звертає увагу Наталена Королева в оповіданні "Три Марії" й на образ Святої Діви Марії, що саме Вона "є Царства Стіною Нерушимою".

Тему "Нерушимої стіни" авторка продовжує в однойменному оповіданні збірки "Легенди старокиївські". Як і в Єрусалимі, так і в Києві є Золоті Ворота, крізь які сам Ісус пройшов, і всі праведники пройдуть, коли буде страшний суд. Наталена Королева вустами незрячої Марії розповідає про заснування святині: "Господь наш тим часом до брами Єрусалимської підходить. Золотою брамою вона звалася, як і наша. Бо ж уважай, доню, наша саме по тій Єрусалимській – рисочка в рисочку побудована, бо ж так наш князь Володимир звелів" [8: 98]. Саме цією реплікою письменниця

торкається суперечливого історичного питання: "Коли і ким були зведені Золоті ворота: Володимиром Великим чи Ярославом Мудрим?". В історичних джерелах фігурують два погляди щодо цієї архітектурної пам'ятки: роки зведення 1017–1024 або 1037.

Також у літописних джерелах 1151 року є згадка про зображення Богородиці на Золотих Воротах. Науковці стверджують, що саме за часів правління князя Ярослава Мудрого над Золотими воротами був вигаданий образ Святої Діви Марії, яка символізувала захист Києва. Тому, можливо, і виникають певні суперечності, хто саме був засновником святині.

Наталена Королева оповідання "Нерушима стіна" починає ще з часів заснування Києва апостолом Андрієм, розповідаючи апокриф про його походження та "ходіння": "Раптом ламає об коліно свою подорожню палицю... І утворює хрест. Немов смолоскип, високо підносить його над містом, горбами і Бористеном, що мерехкотить глибоко долі. – Силою Хреста – знака Вічності, – у безмежність-бо продовжуються його рамена, – благословляю вас... І застромив хрест над сонним містом й недремним Бористеном" [8: 179]; і як зцілювався від каліцтва апостол Андрій після Благої вісті людям: "Без палиці ішов. Хіба ж не сказано: – Слово Живе – за опертя мені і за світло ногам моїм?" [8: 181].

За апокрифічними переказами, Андрій Первозванний був сином рибалки й разом із братом Петром часто ходив рибалити, де й отримав травму ноги, заплутавшись у сітях. В оповіданні Наталени Королевої згаданий і Петро, який теж став одним із дванадцяти апостолів Христа: "Андрій же, посіявши добре зерно благої вісті, далі пішов у далекі світи – як намітив собі це, ще прощаючись з братом Петром коло Генісаретського озера (євангельська назва), співучого як арфа, арфу нагадуючи зарисом своїм" [8: 181]. Цим самим авторка знову

порушує часові та просторові межі, адже Андрій Первозванний щойно був у Києві, а тут він прощається з братом на межі Сирії та Ізраїлю.

Цікавим фактом із життя апостола письменниця виокремила назву села/міста, звідки він походить, адже в Біблії Андрій Первозванний згаданий у Новому Завіті як один із дванадцяти апостолів, який народився у Віфсаїді (на той час територія Сирії), а в оповіданні Наталени Королевої – у Бетсаїді (для авторки, як історика, важливі прадавні топонімічні назви). У 2017 році навіть ізраїльські вчені запевняли, що знайшли рідне місто святих апостолів, яке мало назву Бетсаїда.

В іншому оповіданні збірки "Легенди старокиївські" "Михайлик" інтерпретовано апокриф про архангела Михаїла. Зауважимо, що, як і у двох попередніх легендах, Наталена Королева возвеличує Україну, ставить на один щабель із Візантією, Римською імперією тощо. Архистратига Михаїла вважають заступником і небесним покровителем воїнів-захисників та Києва. Образ святого зображений на гербі столиці України. Наталена Королева своє оповідання починає в жанровій манері біблійних оповідань "Коли Всемогутній поділив створену ним землю на країни, населені окремими народами, кожна країна – і кожний народ – дістали свого Ангела Хранителя, як дістає його кожна людина при народженні своєму. Бо ж кожна країна – як і кожний народ – має власну, не смертєльну душу, і вільну волю, що може вести до добра чи до згуби – зла. По виборі свободної волі" [8: 171]. Крім біблійного оповідання, авторка в текст уміщує алюзії на інші народні легенди: "Легенда про пісню", "Легенда про українську мову" тощо: "А Михаїл-архангел, князь Сил Небесних, жив серед люду свого, навчаючи славу Відвічному співати, красні пісні складати. Ще й по сей час у піснях тієї країни ті відгуки Раю чути" [8: 173].

Наталена Королева інтерпретує біблійну оповідь про те, як Архангел Михаїл переміг наймогутнішого ангела-відступника Люципера. Авторка не називає його навіть імені в тексті, адже зрада – це один із найтяжчих гріхів: "Один тільки Михайло – архангел архістратиг Михаель – не вибрав ще краю, над яким тримав би переможну варту свою. Бо переможцем над князем Пітьми уже був: бо заздрість, пиша, зарозумілість раніш за смерть народились, щоб приправляти їй шлях" [8: 172]. Вона пояснює назву "архангел", "архістратиг", "князь ангельський". У Біблії тільки Михайла названо Архангелом. Саме він не побоявся виступити за добро й правду проти могутнього сатани, за що й отримав звання головного та право бути поводитирем до "Раю надпоземського", як вони для нього у Раю земному дозріють" [8: 172].

Аналізуючи інтертекстуальні прояви в оповіданнях житійного характеру канонізованих та неканонізованих святих, висновуємо, що авторка використала різні типи міжтекстових зв'язків: цитати, алюзії, ремінісценції тощо. Вона мала на меті вкотре підкреслити самобутність України та всього українського народу з його відкритістю, чесністю, гідними вчинками та моральними принципами. Варто зазначити, що Наталена Королева майстерно описувала діяння та життя ігуменів, настоятелів і праведників, які жили в печерах та келіях Києво-Печерського монастиря. Письменниця висвітлювала життя праведників із самого початку їхнього праведного шляху, звертаючи увагу на психологічні та праксеологічні аспекти, які змусили чорноризців задуматися про "інше" життя. Зокрема, у "Києво-Печерському патерику" з певними тенденціями, подекуди ж і з ясним бажанням ідеалізувати печерських чорноризців, автори зібрали оповідання про життя найславетніших членів монастирської громади, наслідуючи готові зразки – східні патерики та

окремі житія, в перекладах з грецької мови, відомі вже на світанку літературного життя України-Руси [1: 6].

Відтак Наталена Королева у свої оповідання агіографічного характеру вводить образи найвідоміших настоятелів і ченців Києво-Печерського монастиря (оповіді про них також уміщені в "Києво-Печерський патерик": ігуменів Теодосія (Феодосія), Антонія, іконописця Аліпія та його учня Григорія, праведників Ісакія та Сергія тощо). Звертає увагу на їхні діяння, зокрема на чудотворні зцілення від рук та ікон Аліпія-іконописця: "Чернець стуг, невільно відсмикнув руку й вчув, як по розігрійтій спині протягло холодом. Лише чував та читав у Святім Письмі про лепрозних, живих не бачив ніколи. І тепер не знав, скувало його на мить ледяними путами: жах перед страшною немітчю..." [8: 131]. Розповідає про Сергія-мученика, який піддався спокусі й забрав (вкрав) чужу просфору, а потім як терзає його сумління: "У мене ж, – оскаржував себе Сергій, – раптом увійшов дух спокуси – дух лукавий і черевоугодний. Такий голод стиснув мені нутроці мої, що годі було втриматись. І я... я взяв просфору отця Арефти і зїв її... – ломив руки брат Сергій: – Обікрвав чесного отця, – плакав далі, – обікрвав я – злодій мертвих!" [8: 107].

Окреме оповідання "Біси" зі збірки "Легенди старокиївські" Наталена Королева присвятила брату Ісакію. Авторка послуговується апокрифічною оповіддю з "Києво-Печерського патерика", адже за прикладом східних патериків, що відомі були в слов'янських перекладах та правила за зразки для наших авторів, Києво-Печерський Патерик і собі має безліч згадок про участь бісів у житті людини. При цьому біс не тільки являється у вигляді злої непереможної сили, а, навпаки, часто буває корисним знаряддям у руках досвідченого аскета-ченця... [1: 7]. В агіографічній оповіді про Ісакія в Патерику розповідається,

що Ісакія примусили всю ніч танцювати біси, з'явившись в образі Христа.

В оповіданні "Біси" інтерпретація Наталени Королевої дещо інша. Вона відтворює події незадовго до того, як Ізяслав (Ісакій) став затворником (спокусився на безтурботне життя розпусти): "І знову на ігрища? – вдарила руками об поли вдова Янка... Таж молодий Ізяслав, – її одинак і старечого віку потіха, – тільки шуснув... Тепер вже до ранку Божого його не побачиш!..." [8: 215]. Довго мордувала совість Ізяслава за те, що матір рідну не врятував, довго йому довелося провину свою спокутувати.

Наталена Королева інтерпретує агіографічні сказання про праведників, висвітлюючи їхнє життя "до" і "після", кожне таке оповідання звучить як нагадування, котре "проймає піднесеним настроєм та витонченою поетичністю людське серце й нашіптує: **"Не забудь. Не втраць. Не згасни"**" [7: 669].

Висновки та перспективи дослідження. Отже, Наталена

Королева в збірку "Легенди старокиївські" вмістила оповідання апокрифічного та агіографічного характеру. Послуговуючись первинними текстами ("Киево-Печерський Патерик", Біблія, Євангелія тощо), авторка уміло інтерпретувала їхні сюжети, наповнивши новими ідеями та колізіями, створила нові образи, розширила часові та просторові межі.

Пишучи, здавалось, про всім відомі речі, Наталена Королева за допомогою прийомів інтертекстуальності висвітлювала не лише фактаж, а й аналізувала події, розкриваючи психологію вчинків, переосмислювала стародавні традиції написання житійної літератури. Авторка заглиблювалась у внутрішній світ людини, ставлячи на найвищій щабель моральні цінності. Також Наталена Королева створювала белетристичні твори в контексті з Україною, її прадавньою історією та культурною спадщиною. Пропоноване дослідження не вичерпує теми, що й аргументує її актуальність і перспективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович Д. Києво-Печерський патерик. Київ: "Центр учбової літератури", 2021. 274 с.
2. Білоус П. Інтерпретація літературного твору. Житомир: ЖДУ, 2012. 140 с.
3. Голубовська І. Виплекані мрією і любов'ю. *Слово і Час*. № 11. 2002. С. 41–45.
4. Голубовська І. В., Підгурська В. Ю. Художнє переосмислення фольклорного сюжету, традиційних образів і мотивів у легенді Наталени Королевої "Кирило Кожум'яка". *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Вип. 1 (99). 2023. С. 7–16.
5. Давня українська література: словник-довідник / авт.-уклад. Б. Білоус, П. Білоус, О. Савенко; за ред. П. Білоуса. Київ: ВЦ "Академія", 2015. 208 с.
6. Ковалів Ю. Літературні силуети. *Слово і Час*. № 2. 2019. С. 69.
7. Королева Н. Без коріння. Во дні они. Quid est Veritas?: повість, роман, новели, оповідання, спогади. Дрогобич: Видавнича фірма "ВІДРОДЖЕННЯ", 2007. 672 с.
8. Королева Н. Легенди старокиївські / ред. Н. Соїко. Київ: Школа, 2006. 256 с.
9. Мишанич О. В. Дивосвіти Наталени Королевої. Вид. "Українське слово". Т. 1. Київ, 1994. 467 с.
10. Мишанич О. В. Повернення. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: АТ "Обереги", 1997. 336 с.
11. Наталена Королева. Життя і творчість у документах та матеріалах (до 120-річчя з дня народження): Збірка документів / Уклад. та автор передмови І. Тюрменко. Київ: Дельфін, 2008. 88 с.

12. Чаплінська О. В. Міфологема змієборства в легенді "Кирило Кожум'яка" Наталени Королевої та легенді про Вавельського Смока: порівняльний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 2 (100). 2023. С. 68–79.*
13. Чорт зна що. У кігтях Хапуна: антологія / упоряд., редактор, автор передмови Юрій Винничук; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2019. 495 с.

REFERENCES (TRANSLATED&TRANSLITERADET)

1. Abramovych, D. (2021). Kyievo-Pecherskyi pateryk [Kyiv-Pechersk paterik]. Kyiv: "Tsentр uchbovoi literatury". 274 p. [in Ukrainian].
2. Bilous, P. (2012). Interpretatsiia literaturnoho tvoru [Interpretation of a literary work]. Zhytomyr: ZhDU. 140 p. [in Ukrainian].
3. Holubovska, I. (2002). Vyplekani mriieiu i liuboviu [Nurtured by dreams and love]. *Slovo i Chas. № 11. P. 41–45.* [in Ukrainian].
4. Holubovska, I. V., Pidhurska, V. Yu. (2023). Khudozhnie pereosmyslennia folklornoho siuzhetu, tradytsiinykh obraziv i motyviv u lehendi Nataleny Korolevoi "Kyrylo Kozhumiaka" [Artistic reinterpretation of the folklore plot, traditional images and motifs in the legend of Natalena Koroleva "Kyrylo Kozhumiaka"]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. Iss. 1 (99). P. 7–16.* [in Ukrainian].
5. Davnia ukrainska literatura: slovnyk-dovidnyk (2015). [Ancient Ukrainian literature: dictionary-reference] / arranged by B. Bilous, P. Bilous, O. Savenko; ed. by P. Bilous. Kyiv: VTs "Akademiiia". 208 p. [in Ukrainian].
6. Kovaliv, Yu. (2019). Literaturni syluety [Literary silhouettes]. *Slovo i Chas. № 2. P. 69.* [in Ukrainian].
7. Koroleva, N. (2007). Bez korinnia. Vo dni ony. Quid est Veritas?: povist, roman, novely, opovidannia, spohady [Rootless. In the days they Quid est Veritas?: story, novel, short stories, memoirs]. Drohobych: Vydavnycha firma "VIDRODZhENNIA", 2007. 672 p. [in Ukrainian].
8. Koroleva, N. (2006). Lehendy starokyivski [Legends of Old Kyiv] /ed. by N. Soiko. Kyiv: Shkola. 256 p. [in Ukrainian].
9. Myshanych, O. V. (1994). Dyvosvity Nataleny Korolevoi [Miracles of Natalena Koroleva]. "Ukrainske slovo". Vol. 1. Kyiv 467 p. [in Ukrainian].
10. Myshanych, O. V. (1997). Povernennia [Return]. 2nd ed., amended. K.: AT "Oberehy". 336 p. [in Ukrainian].
11. Natalena, Koroleva. (2008). Zhyttia i tvorchist u dokumentakh ta materialakh (do 120-richchia z dnia narodzhennia): Zbirka dokumentiv [Life and creativity in documents and materials (for the 120th anniversary of his birth): Collection of documents] / foreword and arranged by I. Tiurmenko. Kyiv: Delfin. 88 p. [in Ukrainian].
12. Chaplinska, O. V. (2023). Mifolohema zmiieborstva v lehendi "Kyrylo Kozhumiaka" Nataleny Korolevoi ta lehendi pro Vavelskoho Smoka: porivnialnyi aspect [The Mythologem of Snake Fighting in the Legend of "Kyrylo Kozhumiaka" by Natalena Koroleva and the Legend of the Wavel Dragon: a Comparative Aspect]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky. Iss. 2 (100). P. 68–79.* [in Ukrainian].
13. Chort zna shcho. U kihtiakh Khapuna: antolohiia. (2019). [Hell knows what. In the Claws of Hapun: An Anthology] / foreword, arranged, ed. by Yurii Vynnychuk; design by O. A. Huhalova-Mieshkova. Kharkiv: Folio. 495 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 04.09.2023

Схвалено до друку: 29.09.2023